

handbok en grundlig och sakkunnig utredning måtte företagas. De liturgiska nyheter, som de senare åren införts eller föreslagits, ha tyvärr många gånger burit mera spår av stundens tillfällighet och subjektiva tycken än av fördjupad liturgisk kunskap. Vårt gudstjänstliga arv är dyrbart. Icke fattigare, men rikare må det gå till barn och barnbarn. Kyrie eleison!

A. O. T. Hellerström.

DANIA SONANS.

Ett framträdande och betydelsefullt led i vår tids kyrkomusikaliska strävanden är utgivandet av förnämliga, oförtjänt förgätna skatter från en gången tids kyrkomusik.

I Danmark har nyligen Samfundet til udgivelse af dansk Musik i sin serie *Dania Sonans*, kilder til Musikens Historie i Danmark, med bidrag från Carlsbergfondens, utgivit verk av *Mogens Pedersøn*, granskade och försedda med inledning av läraren vid Det kgl. Danske Musikkonservatorium, Dr. Knud Jeppesen, nämligen 1) »*Pratum spirituale*» (1620) och 2) »*Madrigali a cinque voci, libro primo*» (1608). Levin och Munksgaard Förlag, Köpenhamn.

Mogens Pedersøns »*Pratum spirituale*» är det yngsta av de tre betydande verk — de föregående äro Hans Thomissøns *Salmebog* (1569) och Niels Jespersøns *Graduale* (1573) — genom vilka reformationen i Danmark fick sin musikaliska utformning.

Under det att Thomissøns *Salmebog* huvudsakligen var avsedd att användas av kyrkokenigheten och *Gradualet* av kören, ville »*Pratum*», som i motsats till de förra är flerstämmig, vara ett supplement till dem bägge, genom att dels med sina femstämmiga koralsättningar, utförda av kören, stödja församlingssången, dels skänka kören en konstnärligt värdefull repertoar med icke bara latinska utan även *danska* texter. Att »*Pratum*» avsåg en liturgisk funktion framgår klart av dess uppställning, i det att sådana körer, som kunna användas vid de stora kyrkliga högtiderna jul, påsk och pingst inleda samlingen. Därefter följa psalmer, som icke kunna hänföras till någon viss högtid, samt slutligen en avdelning latinska kompositioner. Den liturgiska funktionen framhäves ytterligare av den vikt kompositören lagt vid texterna, då flera verser äro genomkomponerade med noggrann hänsyn tagen till deras olika meter.

»*Pratum*» är det äldsta bevarade större musikverk av dansk kompositör till *dansk* text. Hittills har det dock varit mera omtalat än känt. Den nu utgivna upplagan grundar sig på den år 1620 hos Henrich Waldkirch i Köpenhamn utkomna originalupplagan. Verket inledes med en tilläggnan till Christian V som en tid varit Pedersøns elev, och som här komplimenteras icke blott för sin goda musikaliska smak utan även för utomordentliga insikter och färdigheter. Vidare omtalas, att verket blivit utgivet på befallning av Christian IV, hos vilken Pedersøn var anställd som kapell-

mästare. — För övrigt vet man icke mycket om själve kompositören. Han kan antagas vara född omkring år 1585, och studerade först för Melchior Borchgrevinck, i vars sällskap han år 1599 befann sig på en studieresa i Venedig, och för vilken han efter hemkomsten fortsätter sin utbildning. 1603 blev han anställd vid det danska hovet, erhöll 1605 ett kungligt stipendium för utländska studier, reste åter till Venedig och blev då elev till den berömde Giovanni Gabrieli. Efter hemkomsten 1609 stannade han i Danmark återstoden av sitt liv, — fränsett ett par års vistelse i England (1611—1614) — utnämndes 1618 till kapellmästare och avled vid jämförelsevis tidig ålder sannolikt 1623.

Av de 37 stycken som »Pratum» innehåller, äro blott de 6 sista — de danska och latinska responsorierna, det latinska mässfragmentet samt tre motetter — fria kompositioner av Mogens Pedersøn. De övriga äro bearbetning av antingen gregorianska melodier eller lutherska koraler.

Den danska mässan i »Pratum» består endast av tre led: Kyrie, Gloria och Credo. Kyrie upptager tre alternativ allt efter olika tider av kyrkoåret. Som Gloria användes »Äleneste Gud i Himmerig» och som Credo psalmen »Vi tro allesammen paa en Gud», och vars användning i Danmark utgår från den s. k. Malmömässan 1528. Även den latinska mässan i »Pratum» är ofullständig. Sannolikt av praktiska skäl — man ville göra gudstjänsten kortare — inskränktes mässan till att omfatta Kyrie, Gloria, första hälften av Credo samt — för högtidsdagar — Sanctus.

Dr. Jeppesen anser det möjligt, men knappast sannolikt, att den senare delen av Credo sjungits gregorianskt.

Stilen är icke utpräglad venetiansk, som man ju kunde vänta av en elev till Gabrieli. Snarare erinrar den om tyska mästare från 1600-talets början, särskilt om dessa äro en smula italienskt påverkade, men även om de äro bärare av den nederländska traditionen. Pedersøn tillhör den tidigare barocken, och detta framträder i synnerhet, när han som här i mässan arbetar fritt och utan hänsyn till äldre konst. Man märker det på den fria och impulsiva textbehandlingen. Anmärkningsvärd är, trots den till synes harmoniska konceptionen, den alltigenom rent polyfona stämföringen.

Av andra liturgiska latinska stycken innehåller »Pratum» julsequensen »Grates nunc omnes», påsksequensen »Victimæ paschali», — det enda stycke i »Pratum» som har varierande antal stämmor: 3-, 4- och 6-stämmig; eljest förekommer endast femstämmiga sättningar. Pingstsequensen »Veni sancte spiritus» saknas, dock förekommer den mellan de latinska stroforna sjungna »Nu bede vi den Helligaand».

Slutligen innehåller »Pratum» några latinska responsorier, vilka utgivaren anser höra till det konstnärligt värdefullaste i hela verket, samt tre stora motetter: »Ad te levavi» (Ps. 123), »Deus misereatur nostri» (Ps. 67) och »Laudate Dominum de coelis» (Ps. 148).

*

Förutom »Pratum» har Mogens Pedersøn utgivit ännu ett större verk: ett band femstämmiga madrigaler, som 1608 utkom hos Gardano i Venedig. Det är 21 madrigaler, vilka, jämte de 3 madrigaler, som 1619 trycktes

i Brachrogges Madrigaletter, förutom »Pratum» utgöra allt det man känner till av Pedersøns kompositioner. Madrigalerna äro utpräglat italienska. Rytmiken livligare och mera lekande. Kromatik användes på ett långt friare sätt än i »Pratum» och dissonanser med större djärvhet. Konstnärligt sett väga dessa madrigaler tungt i Mogens Pedersøns alstring. De äro tekniskt fullödiga, personliga i uttrycket och röja en förnämlig smak. Uppskattningen av Mogens Pedersøn som komponist och konstnär har varit varierande. Otivelaktigt är han en av de få verkligt betydande kompositörer Danmark ägt före Buxtehude.

Det nu utgivna samlingsverket är ur alla synpunkter synnerligen förnämligt, icke minst typografiskt. Utgivare och förläggare kunna med skäl vara stolta och de kyrkomusikaliskt intresserade tacksamma över dess tillkomst. Dr. Jeppesen inleder verket med ett synnerligen gediget historiskt och kritiskt företal, på vilket för övrigt denna framställning grundar sig. Det skulle vara särdeles tacknämligt om Mogens Pedersøns verk bleve tillgängliga med svenska texter — översättningen vållar ringa svårigheter — samt försedda med »modernerna Schlüsseln», vilket ju de tyska förlagen numera allmänt tillämpa i sina nyare upplagor av gamla mästare. Det vore en uppgift, som skulle hedra våra musikförläggare.

Justus Silbermann.

Meddelande från K. S .V:s orgelråd.

I en tid av stor kyrkomusikalisk livaktighet har så småningom intresset på ett annat sätt än förut kommit att riktas mot kyrkans eget instrument, kyrkorgeln. Ett allt starkare krav har börjat göra sig gällande, att kyrkorgeln i första hand skall vara ett gudstjänsten och kyrkorummet värdigt instrument. De strävanden, som söka tillgodose dessa krav, inrikta sin särskilda uppmärksamhet på det väsentliga för orgeln, själva tonen och de faktorer varav denna tonkvalitet är betingad. Med tillgodogörande av det moderna orgelbyggeriets landvinningar på det tekniska området vill man emellertid vad de nya orglarnas stämmor beträffar helst avstå från de romantiska tillsatser som länge varit alltför dominerande, och i deras ställe till flitigare användning återuppliva de för klangen utomordentligt viktiga övertonsstämmorna. De gamla orglarna vill man å andra sidan behandla med pietet och vördnad och undersöka deras värde och användbarhet som gudstjänstinstrument.

För att i någon mån kunna vara församlingarna till tjänst i orgelbyggnadsfrågor har Sällskapet Kyrkosångens Vänner (ordförande Biskop G. Aulén) vid sitt januarisammanträde i år tillsatt ett orgelråd bestående av oss tre undertecknade. Ehuru vi inse detta uppdrags vanskligheter, vilja vi likväl efter bästa förmåga stå till tjänst med råd och upplysningar beträffande restaurationer, om- och tillbyggnader eller nybyggnader. Ev. inkommande förfrågningar behandlas och sedermera lämnade